

генологический фактор, но как элемент поэтики произведения, его эстетический код. Проанализировано систему тропов, которые активизируют повествование, формируют эмоциональный тон.

Ключевые слова: Богдан Лепкий, сказка, сказочность, повесть-воспоминание, реальность, поэтика, лиризм.

Г. А. Александрова, проф. (Київ)

УДК 82.0 159 91

ББК 83 (4 УКР)

«Начерк історії української літератури» Богдана Лепкого і проблема міжлітературних контактів

Стаття присвячена проблемі міжлітературних контактів у «Начерку історії української літератури» Б. Лепкого, що сприяли засвоєнню європейського літературного досвіду і виробленню власної тематики, образної самобутності, жанрової системи.

Ключові слова: історія літератури, фольклор, жанр, міжлітературні контакти, вплив, запозичення.

Aleksandrova G.A. Bogdan Lepkyi's «Sketch of the history of Ukrainian literature» and a problem of interliterary contacts.

The article delivers the problem of interliterary contacts in Bogdan Lepkyi's «Sketch of the history of Ukrainian literature», which promoted assimilation of European literary experience and producing own subject, figurative originality, genre system.

Key words: history of literature, folklore, genre, interliterary contacts, influence, borrowing.

«Начерк історії української літератури» Б. Лепкого з'явився в 1909 – 1912 рр. коли активно велися дискусії навколо питання про культурну спадщину Київської Русі. Залучення цього періоду в історію української літератури зумовило негативну реакцію деяких російських учених (варто згадати, зокрема, рецензію О. Пипіна на перший том «Історії літератури руської» О. Огоновського). Б. Лепкий, слідом за О. Огоновським та С. Єфремовим, послідовно наголошував окремішність та самостійність розвитку української літератури від найдавніших часів. Останнім часом на спадщину Б. Лепкого почали звертати увагу медієвісти, наголошуючи, що він подав вагомий й цінні думки про українське письменство XIII – XVI століть, застосовуючи філологічний [Мишанич 1998: 47], порівняльно-історичний метод [Поплавська 1998: 242 – 244], [Білоус 1998: 233 – 237]. Нині «Начерк...» цінний як відображення історіософської концепції автора, основу якої становить «ідея національної окремішності й цілості українського народу, котрий зумів зберегти духовну єдність протягом сторіч трагічної історії» [Білик-Лиса 1998: 144]. Метою нашої статті є розгляд «Начерку...» в контексті проблеми міжлітературних взаємодій, основу яких становить діалог літератур.

Виклад основного матеріалу й *обґрунтування* отриманих результатів дослідження. Перший том праці Б. Лепкого присвячений літературі давньої Русі. Автор пропонував своє бачення спадщини київської доби, картину якої він реконструював на тлі культурно-історичних явищ того часу. Глибокими були міркування дослідника про шляхи розвитку української літератури, яку він ділив на дві епохи відповідно до історичної ситуації – до нападу татар і від нападу татар до Котляревського. Основну увагу вчений зосереджував не на аналізі конкретних творів, залучивши до огляду насамперед ті, які «по мові і по духові були українськими» [Лепкий 1991: 25] – він осмислює весь літературний процес, висвітлює історію виникнення і функціонування пам'яток, визначає їхнє місце і значення в літературному розвитку. Художні явища автор розглядав не тільки на тлі історичних і культурних проблем доби, а й через універсальну призму, якою, за словами Р. Гром'яка, «...у нього була національна ідея в її державотворчому вияві та естетичний вплив літературного твору на сучасних йому читачів... Історія працювала в нього на сучасність» [Гром'як 1997: 214].

Своєю працею Б. Лепкий доводив, що Київська Русь – одна з ланок національного ланцюга, що між періодами української історії існує тривкий зв'язок, а його найсильнішим вираженням є давньоруське письменство. Він заперечував теорію М. Погодіна, згідно з якою в часи татарських набігів населення Русі переселилося на північ, а її територію заселили вихідці з Галичини й Волині, отже, все давньоруське письменство – це творчість росіян. Б. Лепкий наголошував, що воно – українське, і залучав його в загальноєвропейські естетичні координати, вважаючи співмірним із європейською художньою практикою. Принциповим став погляд автора на художню спадщину давньої Русі як на українське надбання. Автор наголошував на протилежності, «інакшості ідей і характеру літературних творів (а теж і їх носіїв людей) в українському Києві – від таких же росіян на північному сході» [Горбач 1991: 4]. Між «Києвом» та «Москвою» автор бачив насамперед глибоку духовно-культурну

прірву: «Київ» уособлював демократичні риси, волелюбність, індивідуалізм, відкритість перед впливом західноєвропейської культури, відсутність фанатизму. «Москва» – це зовсім інший світ, опертий на деспотизмі, фанатизмі, духовному послухові світській та церковній владі, котра протистояла новим гуманістичним ідеям Заходу.

Особливо цікавим був погляд Б. Лепкого на становлення літературних жанрів і формування їх у систему, яка функціонувала протягом кількох століть. Важливою методологічною засадою літературознавця було визнання двох чинників, які значною мірою вплинули на становлення жанрової системи письменства України-Русі X – XII ст. Перший – це наявність жанрово різноманітної усної народної творчості: обрядової й героїчної дружинної поезії, пісень і билин, міфологічних легенд і переказів. Другий – існування дохристиянської писемності й літератури (Б. Лепкий вважав, що «вона загинула в боротьбі з новою вірою, як загинуло письмо») [Лепкий 1991: 41]. Він чітко не розмежував фольклор і літературу: «Література складається з двох частин: з творів неосвіченого народу і з творів освічених одиниць» [Лепкий 1991: 40]. Такий підхід дав можливість дослідникові розглянути взаємодію фольклорних і літературних жанрів у період становлення української літератури.

Наголошуючи на самотності давньої української художньої творчості, літературознавець враховував і зовнішні культурні впливи та запозичення. Особливістю княжої доби він, зокрема, називав той факт, що культурне життя не було власністю тільки вищих верств, а поширювалося на весь народ. До нього «вливалися струї з чужих країв та народів» [Лепкий 1991: 67]. Завдяки безнастанним взаєминам український народ розвинув прихильність, гостинність, цікавість до них, переймав здобутки з інших країн і поширював їх у себе. Зокрема, Б. Лепкий відзначав орієнтальні впливи (індійські, хозарські, старогрецькі), які помітні насамперед у билинах і казках; скандинавські і західноєвропейські впливи. Але найсильнішими на межі двох тисячоліть були візантійські впливи, змодифіковані і пристосовані до нашої культури, через які Україна долучилася до античності.

За спостереженнями автора, рецепція візантійської літератури мала для Русі і позитивне, і негативне значення. Художню творчість України-Русі та Візантії Б. Лепкий порівнював з двома різними світами. Сподівання князя Володимира на те, що могутня сусідня держава стане інтелектуальним джерелом, не зовсім виправдилися, а прийняття християнства зупинило природний розвиток живої народної мови, перервало природну еволюцію словесності, але, завдяки поширенню книжності, стимулювало швидке становлення літературних жанрів. Запровадження вже сформованих у візантійському письменстві жанрів в українську літературу було досить складним процесом оскільки і суспільний устрій, і література Русі і Візантії були дуже різними.

Важким завданням було визначити світські повісті та поезії, що прийшли з Візантії. Учений не наполягав на суто візантійському впливі, а наголошував, що наші предки «радо слухали також сторонніх, мандрівних оповідань із заходу, з полудня і сходу, не питаючи, хто це оповідає: грек, німець, серб чи азій» [Лепкий 1991: 112]. Унаслідок таких позичок Русь здобула багато різноманітного матеріалу, який ліг в основу розбудови власної літератури: «на... запозичених зразках... твориться наше письменство; немов на чужій основі ткалися питомі килими» [Лепкий 1991: 147].

Б. Лепкий систематизував жанри, які українська література засвоювала з перекладних книг: біблійні легенди, доповнені апокрифами, проповіді, агіографія, повчання, духовні вірші (християнська література); хроніки, географічні твори, повісті, новели, природознавча література (твори світського характеру). Все це значно доповнило й урізноманітніло літературне життя Русі й водночас певною мірою коригувало художню орієнтацію тодішньої книжної еліти. По-перше, письменству нав'язувався моралізаторський пафос, щоб утримати Русь у християнській вірі. Виховний тон «...не дбає про те, чи достроїться до характеру народу та до місцевих відносин, хоче заглушити й покорити собі ті місцеві звуки, до яких залетів з полудня і це йому в значній мірі вдається» [Лепкий 1991: 143]. Але, з другого боку, автор зауважив неоднозначний характер рецепції, її вибірковий характер: «...народна фантазія перетоплювала той різнородний матеріал в своїм власнім горнилі, а що він не виллявся в готових писаних літературних формах – цьому винуватий загальний характер нашого старого письменства, в котрім церковний стиль лишив так мало поля для розвитку вільної світської літератури» [Лепкий 1991: 113].

Отже, Б. Лепкий наголошував, що становлення жанрів у давній українській літературі відбувалося в процесі творчого засвоєння привнесених із Візантії та Болгарії жанрових форм, які взаємодіяли з власною усною словесністю. Генетично й типологічно пов'язана з візантійською літературою, українська література XI–XII ст. водночас виявляла істотні розбіжності з нею, зокрема мала оригінальну жанрову систему, до якої входили: слово (проповідь), житіє, повчання, послання, ходіння, моління, літопис, повість, історичне оповідання. Поетичні жанри, за спостереженнями дослідника, не розвинулися в давній українській літературі раннього періоду, але залишили свої «сліди» в інших жанрах – апокрифах, моліннях, повістях: «Коли не поетичне оповідання, не легенда, то

стрічалися там принаймні якась фраза, зворот, порівняння, яке ще й нині вражає нас своєю влучністю та красою, а яке живцем так і взято з нашого давнього поетичного скарбу» [Лепкий 1991: 246 – 247]. Причиною цього вчений називав те, що народ ще довго творив під враженнями старої віри, «або старається погодити з собою два, цілком відмінні, світогляди» [Лепкий 1991: 248].

На думку Б. Лепкого, частина дохристиянських поетичних жанрів змістилася у сферу фольклору (билини, слави, дружинна поезія), але яскраво заявила про себе і в окремих творах, зокрема у «Слові о полку Ігоревім». Слідом за П. Кулішем, М. Костомаровим, В. Антоновичем та М. Драгомановим, Б. Лепкий помічав у колядках, щедрівках та деяких піснях сліди «великокняжого героїчного епосу», «дружинно-княжого епохи».

Простежуючи розвиток українського письменства, Б. Лепкий звернув увагу і на сербсько-болгарські та латинські впливи, зазначаючи, що літературна продукція в XIV і XV ст. спиралася на давні київські традиції: ні напади татар, ні внутрішні незгоди були неспроможні знищити підвалини духовної культури, яка постала в часи Володимира, Ярослава й Мономаха. Ці міцні підвалини тримали давньоруську освіту та книжність, яка, хоч належно і не розвивалася, але кількісно збільшувалася і збагачувалася новими здобутками, перейнятими з чужих земель, особливо з Болгарії. Тому дослідникам важко було визначити, яка частка літературних здобутків Русі XIV і XV ст. була власною, а яка – чужою, оскільки це була доба нового піднесення південнослов'янських літератур.

Б. Лепкий особливо наголошував на поживленні культурних стосунків між південними і східними слов'янами наприкінці XIV – у XV ст. У цей час через посередництво болгар на українських землях поширюється ісихазм. З південнослов'янським впливом пов'язана, на думку вченого, діяльність двох видатних церковних і культурних діячів – Кипріяна та Григорія Цамблаків, творчість яких є невід'ємною частиною української літератури.

Чи не найбільше значення для української літератури, на думку Б. Лепкого, мала народна сербська поезія, особливо героїчна, сліди якої помітні в думках. Із сербською поезією переносилися в Україну і ті західноєвропейські мотиви, які вона в себе ввбирала раніше, і тому навіть елементи латинської культури діставалися до нас із півдня раніше, ніж через Польщу.

За тодішніх живих взаємин України з південним слов'янством література болгар, сербів, боснійців та хорватів була значною мірою спільним надбанням, і «що було звісне там, то незабаром приходило також до нас, у відписах, або в перекладах і навпаки» [Лепкий 1991: 107]». Це відбувалося через візантійські, болгарські, сербські монастирі, ченці яких безнастанно переселялися, внаслідок цього відбувався обмін літературними творами. Обґрунтовуючи цю думку, дослідник стверджував, що «міжслов'янські взаємини не йшли виключно дорогою з полудня на північ, але прямували рівно ж і від нас на Балкан, на се маємо також досить численні докази... Вже в XII столітті українські святі є загальнозвісні також в Сербії, українська Пчела, зготовлена в перед татарській добі, переходить тепер о Сербії» [Лепкий 1991: 108].

Відбувався двосторонній процес – свідоме відчужування і безсумнівний вплив на давньоруське письменство, тому «...з одного боку заробили ми на тім, а з другого втратили» [Лепкий 1991: 176]. Позитивним було те, що Русь одержала багато книжок, перекладених із грецької, або оригінальних, південнослов'янських, особливо гомілетичного й агіографічного змісту, що спричинилося до релігійного й письменницького поживлення, але це стало кроком назад від питоми української мови і письма – до «візантійщини». Значно масштабнішим був цей вплив на північних сусідів: «Туди вони пересадили візантійські правно-державні теорії, дали тамошнім князям понуку до прийняття царського титулу, а Москву вивищили в народній амбіції до гідності третього і останнього Риму, т. столиці світу» [Лепкий 1991: 177] – отже, сприяли зростанню великодержавних прагнень. До давньоруського народного організму, ослабленого внутрішніми негараздами і знесиленого зовнішніми ударами, вважав Б. Лепкий, ці впливи не запровадили «якоїсь жизненої, оновлюючої струї» [Лепкий 1991: 177].

Розглядаючи зразки українського письменства в європейському контексті, учений постійно наголошував на їхніх національних особливостях. Групує твори за жанрами, він додержував позиції І. Франка щодо впливу перекладної літератури на формування жанрової системи, тому перекладні твори виділяв в окрему групу, наголошуючи на значенні їх в утвердженні емоційно-експресивного стилю в давній українській літературі.

Проаналізував дослідник і «русько-литовські літописи», що за стилем споріднені з давньоруським літописанням. Порівнюючи їх із літописами Русі, Б. Лепкий зауважив, що стиль їх «більше світський і чимраз більше аристократичний... менше риторичний, скупіший на всілякі прикраси, не такий мальовничий, як колись, приміром, в Волинсько-Галицькій літописі [Лепкий 1991: 123].

У всіх залишках давньоруського героїчного епосу автор відзначав оригінальну форму. Дослідник особливо виокремлював «Слову о полку Ігоревім» і вважав раціональними пошуки впливів у ньому

(П. Вяземський, В. Міллер, О. Партицький). Але найсильнішим у творі бачив власний геній автора, позначений любов'ю до рідної землі. Тому «по всіляких грецьких, іранських, скандинавських і польських теоріях, по приміненню методи Грімів і Бенфея, по далекойдучих порівнюючих філологічних досліджах зрозуміли ми, що... «Слово о полку» треба оцінювати як твір української поезії у злуці з епікою давніших од його билин і пізніших дум» [Лепкий 1991: 208]. Схожість «Слова...» та інших залишків давньоруського героїчного епосу з формою дум Б. Лепкий вважав безперечною: «Коли порівняти одні з другими, то видно, що вони виростили з одного пня, з поетичної традиції українського народу» [Лепкий 1991: 312]. Отже, ця традиція жила в народі, давніші твори були взірцями пізніших, дещо з попередніх творів повторювалося в новіших. Деякі дослідники шукали їхні взірці на чужині, особливо у візантійській поезії, і вони, на думку Б. Лепкого, «мали за собою дещо правди» [Лепкий 1991: 212], бо наш народ за кілька століть свого історичного життя «не одно від сусідів, а через них і від подальше мешкаючих народів мусів переняти, так само, як і вони не одно від нас переймали» [Лепкий 1991: 212]. Автор переконаний, що наука майбутнього «вікаже, як, що, коли і куди до нас наспіло і чим та коли і кого ми зі свого боку обдарували, але поки що, нам нема потреби зрікатися свого добра і переконувати себе, що ми нічого не творили, тільки відтворювали та перетравлювали і що найкращі наші твори нічо більше, як наслідування чужих взірців [Лепкий 1991: 212]». Українську поезію – від найдавніших колядок і до дум – Б. Лепкий порівнював із величним деревом, до якого долітали всілякі пісенні відгуки далеких сторін, але яке «корінням своїм кріпко держалося рідної землі і з неї, з її сліз і крові, плачу й радості тягнуло свої життєві соки [Лепкий 1991: 213]».

Б. Лепкий приєднувався до тих дослідників, які вважали билини спадком українського народу, залишками епосу з дружинно-княжої та литовсько-руської доби, що сповнені лицарським духом і є важливим матеріалом для пізнання й розуміння тогочасного побуту. За його спостереженнями, риси героїв – людей слави і честі, у котрих воєнна суворість поєднувалася з високими почуттями, у наших лицарсько-дружинних творах схожі з західноєвропейськими героїчними поезіями, а в дечому навіть їх перевищують. Лицарський дух дослідник відзначає в найдавніших релігійних колядках, у «Слові о Романі», у думі про Самійла Кішку і в найдавніших піснях. Героїчним тоном забарвлена поезія XIV–XVI ст.; у ній є риси західноєвропейського героїчного епосу: еротичні мотиви, схилення перед жінкою.

У народних піснях було чимало неясного і незрозумілого, «нанесеного з чужини» [Лепкий 1991: 233]. Тому завдання науки: висвітлити генезу пісень, пояснити їх зв'язок з народним життям і психологією. Чужі сліди в нашій поезії не мають відлякувати. Україна на своєму історичному шляху перетиналася з різними народами, і стосунки з ними були неминучими: «Щось ми від них, а щось вони від нас мусіли переняти» [Лепкий 1991: 234]. Незвичайне духове багатство нашого народу, на думку літературознавця, якнайкраще підтверджували поезії на мандрівні теми.

Занепад української літератури й культури загалом Б. Лепкий пов'язував не з татарськими нападами, а із занепадом народних чеснот, зі згодою «на чуже ярмо» [Лепкий 1991: 237]. Але давня традиція книжності й освіти не загинула, Україна вела жвавий обмін книжками з Півднем і Заходом. Багатою залишилася народна поезія, яка стала джерелом нової творчості.

Новий етап у розвитку українського письменства у XV ст. Б. Лепкий слушно розглядав у взаємодії із західноєвропейським гуманізмом. Він висловив думку про те, що перехід від середньовічного до новочасного світогляду спричинив піднесення духу і очищення суспільної атмосфери, яке настало в Європі під впливом Ренесансу. «Дістаємо ми його з другої або третьої руки, але дістаємо» [Лепкий 1991: 253], «не раз то й розібрати важко, якою дорогою ті новини до нас примандрували» [Лепкий 1991: 253]. У гуманізмі дослідник убачав риси, які сприяли формуванню і розвитку вітчизняної літератури.

Отже, Б. Лепкий спробував показати, як українська література, творчо засвоюючи європейський досвід, виробляла власну тематику, образну самобутність, жанрово-стильову манеру. Його праця становить інтерес для історії компаративістики, оскільки засвідчує її вихід за межі традиційних зіставлень і протиставлень різнонаціональних літератур у часі і просторі. Такі дослідження демонстрували зміни в художньому мисленні літератури-реципієнта, водночас показували, що й література, яка впливала, теж ставала іншою. Важливим був акцент на культурно-історичному типі зв'язків, що охоплював літератури народів, не споріднених етнічно, але пов'язаних історично і тривалою міжкультурною взаємодією. Йшлося про перехрещення актів впливу і сприйняття, про спільну дію прямих і зворотніх зв'язків як двобічний, відкритий процес. Доцільним був розгляд міжлітературних контактів на рівні жанрів і стилів – адже вони є стійкими структурними утвореннями, константами літературного процесу, що забезпечували його тяглість. Праця засвідчувала, що відбувалося формування нового погляду на історико-літературний процес, нової парадигми думки, у межах якої історія літератури постає як історія діалогу літератур, як колообіг спілкування, що дає змогу пізнати складні процеси міжнаціонального співіснування і протистояння та міжкультурної взаємодії.

Література: *Білик - Лиса 1999*: Білик-Лиса Н. Богдан Лепкий у духовному відродженні українського народу. – Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка, Інститут національного відродження України. – Збруч, 1999. – 144 с.; *Білоус 1998*: Білоус П. Становлення літературних жанрів за часів Київської Русі в інтерпретації Богдана Лепкого // Творчість Богдана Лепкого в контексті європейської культури ХХ століття: матер. Всеукр. наук. конф., присвяч. 125-річчю від дня народження письменника; [Н. М. Поплавська (ред.)]; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 1998. – С. 233 – 237; *Горбач 1991*: Горбач О. Б. Лепкого «Начерк історії української літератури» // Богдан Лепкий. Начерк історії української літератури. Фотопередрук з передмовою Олекси Горбача. – Мюнхен, 1991. – Кн. 1. – С. 1 – 13; *Гром'як 1997*: Гром'як Р. Т. Літературно-критична діяльність Богдана Лепкого / Роман Гром'як // Давнє і сучасне. – Тернопіль: Лілея, 1997. – С. 211 – 216.; *Лепкий 1991*: Лепкий Б. Начерк історії української літератури / Фотопередрук з післямовою Олекси Горбача / Богдан Лепкий. – Мюнхен, 1991. – 334 с.; *Мишанич 1991*: Мишанич О. Давнє українське письменство в науковій та художній спадщині Б. Лепкого // Високе небо Богдана Лепкого – Бережани – Тернопіль: Джура, 2001. – С. 41 – 50.; *Поплавська 1998*: Поплавська Н. Українське письменство ХІІІ – ХVІ століть у літературознавчій концепції Богдана Лепкого // Творчість Богдана Лепкого в контексті європейської культури ХХ століття: матер. Всеукр. наук. конф., присвяч. 125-річчю від дня народження письменника. – Т., 1998. – С. 242 – 244.

Статья посвящена проблеме межлитературных контактов в «Начерке истории украинской литературы» Б. Лепкого, которые способствовали усвоению европейского литературного опыта и выработке собственной тематики, образной самобытности, жанровой системы.

Ключевые слова: *история литературы, фольклор, жанр, межлитературные контакты, влияние, заимствование.*

Володимир Працьовитий, проф. (Львів)

ББК 821.161. 2 – 312.09

ББК 83. (4УКР)

Художня інтерпретація постаті Мазепи в однойменному романі Богдана Лепкого

У статті «Художня інтерпретація постаті Мазепи в однойменному романі Богдана Лепкого» автор зробив спробу простежити, як письменник, інтерпретуючи в художньому творі багатогранний образ гетьмана Івана Мазепи, намагався порушити надзвичайно актуальні проблеми, які потребували нагального вирішення для утвердження української нації.

Ключові слова: *Мазепа, трилогія, образ, нація, національний характер.*

Іван Мазепа – це світовий образ. До його відтворення зверталися Є.Аладьїн, П. Голота, Д. Мордовцев, Ж. Ресіг'є, Ф. Вольтер, Д. Байрон, В.Гюго, А Мютцельбург, Анрі Констан д'Орвіль, В. фон Гайденштам, Р.Готтшаль, О. Пушкін, К. Релеєв, Ю. Словацький, Т. Шевченко, С.Руданський, Л. Старицька-Черняхівська, В.Сосюра та багато інших видатних митців, які по-різному зображували цю унікальну постать.

У трилогії «Мазепа (Мотря, Не вбивай, Батурина)» Богдан Лепкий, за словами Федора Погребенника, «відійшов від усталеної в західноєвропейській літературі традиції зображувати Івана Мазепу як романтичного героя, захопленого переважно своїми любовними історіями» і показав його «як державного діяча, політика й дипломата, який своє особисте життя зумів підпорядкувати вищим інтересам» [Погребенник, 1993, с. 44.]. Зосередивши увагу на останньому етапі діяльності гетьмана, коли він намагався зберегти залишки української автономії, автор створив позитивний образ гетьмана – взірця для майбутніх поколінь українців. Такий підхід до зображення видатної постаті української історії цілком закономірний. Адже, як стверджує Марія Білоус-Гарасевич, «походить Богдан Лепкий зі старої священичої родини, де плекалися національні традиції, аристократизм духу, мистецтво, українські державницькі ідеї, де кожен день був безпосередньо пов'язаний з рідним народом, жорстоке тверде життя якого входило в хату священика і в душу повним жмутком болю, турбот жури, злиднів, розпачу неволі та промінням радості і повноводною рікою народних традицій та мудрості» [Білоус-Гарасевич, 2002, с. 16]. І тому в образі Мазепи проглядають риси самого Лепкого, якому Мазепа був близький за духом та уподобаннями. Постать гетьмана була «найбільш співзвучна з цілим комплексом національних прагнень самого Лепкого» [Білоус-Гарасевич, 2002, с.20], – зазначає дослідниця.

У трилогії «Мазепа» автор поєднує дві часові площини: період гетьмана Мазепи і період Богдана Лепкого, коли гостро постала проблема утвердження української нації. Опираючись на конкретні історичні факти подій початку ХVІІІ століття, письменник вибудував історіософську концепцію, що